

njenje vsega jugoslovanskega učiteljstva v naši državi in skupno delo za korist in napredek učiteljskega stanu.

LUKA JELENC,

predsednik „Zaveze jugoslovanskega učiteljstva v Ljubljani“.

Zvest drug pri delu je bil Ganglu tov. Luka Jelenc; Ganglova desna roka, ali pa narobe. Kar je Gangl v idejnem in iniciativnem pogledu za slov. učiteljstvo, to je toy, Luka Jelenc v neprecenljivem pomenu v administrativnem pogledu.

Tov. Luka Jelenc je ravnatelj meščanske šole v Ljubljani.

Jelencove zasluge za učiteljstvo in šolstvo nam odkriva njegov spominski spis, ki ga je sestavil ob priliki petindvajsetletnice „Zaveze jugoslovanskega učiteljstva v Ljubljani“ leta 1913. V njem se zrcali ves notranji ustroj in delovanje učiteljske organizacije pod njegovim vodstvom.

Predsednik „Zaveze jugoslovanskega učiteljskega društva v Ljubljani“ je že Jelenc od leta 1895. Pod njegovim vodstvom je slovensko učiteljstvo v stanovskem pogledu razrušilo nenaravne deželne meje in se je združilo prvo med stanovi v združeno Slovenijo.

Jelenc odlikuje posebna spretnost v parlamentarnem vodstvu zborovanj, nemorna delavnost in požrtvovalnost za učiteljski stan in povzdigo šolstva.

Njegove zasluge se ne dajo očrtati s par stavki, ker vsebujejo ono ogromno in vztrajno podrobno delo in izpeljavo vseh načrtov in sklepov celokupnega slovenskega učiteljstva, kar zna ceniti le oni, ki je že sam kedaj deloval v enakem smislu.

Jelencove zasluge za učiteljstvo in šolstvo so vklesane v mogočno stavbo stanovske organizacije slovenskega učiteljstva in se razpenjajo v njej kot jeklene vezi mogočne monumentalne betonske stavbe, ki jo predstavlja stanovska organizacija slovenskega učiteljstva.

Danes šteje organizacija slovenskega učiteljstva 34 okrajnih učiteljskih društev, ki so razprostrta po teritoriju bivših dežel Kranjske, Štajerske, Koroške in Prekmurja. Po razpadu Avstrije in do danes je slovensko učiteljstvo razprostrlo svojo organizacijo in ustanovilo okrajna društva po Koroškem in Prekmurju, kar zaradi prejšnjega sistema ni bilo mogoče.

Vsa okrajna učiteljska društva so združena v Zavezi jugoslovanskega učiteljstva, ki ima svojo centralo v Ljubljani. Tu ima tudi svojo stalno pisarno — urad, ki se nazivlje strokovno tajništvo in svojega stalnega strokovnega tajnika.

Ta organizacija je prava predstavljateljica strogo stanovske-strokovne nepolitične organizacije, ker je v njej združeno učiteljstvo raznih političnih naziranj.

Opozicijsko skupino med učiteljstvom pa tvori druga učiteljska organizacija v Sloveniji, ki se imenuje „Slomškova zveza“. Ta se razprostira le po teritoriju bivše dežele Kranjske in ima le prav malenkostno in neznatno število učiteljstva na svoji strani. Ona tudi ne črpa svoje sile in moči iz borbe za pravice učiteljstva, temveč si ustvarja svojo moč le iz klerikalne politične stranke, na katero se je izključno naslanjala, ker je ista dosedaj vladala v Sloveniji. Tendence „Slomškove zveze“ ni stanovska in nestransarska, ampak je strogo politično klerikalna, kateremu cilju podvrča vse stanovske interese.

Na teritoriju bivše dežele Primorske za Istro je še velik del jugoslovanskega učiteljstva, t. j. slovenskega in hrvaškega.

Ti naši stanovski bratje ječe še pod italijanskim jarmom. Na tem, od Italije okupiranem teritoriju je še devet okrajnih učiteljskih društev slovenskega in hrvaškega učiteljstva. Ta društva so združena v „Zvezi jugoslovanskega učiteljstva za Julijsko Benečijo“ s sedežem v Trstu. To je del bivše Zaveze jugoslovanskega učiteljstva v Ljubljani, ki ga je po svetovni vojni odtrgal italijanski imperijalizem od svojih rodni bratov.

Tudi časnikarska organizacija tega učiteljstva tvori svojo popolnost. Zaveza jugoslovanskega učiteljstva v Ljubljani izdaje svoje stanovsko-politiško glasilo „Učiteljski Tovariš“ in pedagoško-znanstveno revijo „Popotnik“. „Slomškova zveza“ izdaje svoj list „Slovenski učitelj“. Zveza jugoslovanskega učiteljstva za Julijsko Benečijo izdaje svoje stanovsko glasilo „Učiteljski List“. Učiteljski naraščaj v Sloveniji t. j. učiteljskičnik v Ljubljani so izdajali svoje glasilo „Jugoslovanski učiteljskičnik“.

Odločno gospodarsko emancipacijo učiteljskega stanu pa predstavljajo gospodarske učiteljske organizacije v Sloveniji.

Glavna opora učiteljskemu gibanju v Sloveniji je „Učiteljska tiskarna“ v Ljubljani. Ona ima svoje pododdelke: zalogo šolskih tiskovin, tvornico šolskih zvezkov, knjigovoznico in svojo učiteljsko knjigarino v Ljubljani z eno filijalo. V zadnjem času se je ustanovila strogo učiteljska zadruga „Tvornica učil in šolskih potrebščin v Ljubljani“. Velikega pomena za slovensko učiteljstvo je „Društvo za zgradbo učiteljskega konvikta v Ljubljani“, ki ima namen zgraditi učiteljsku v Sloveniji lasten učiteljski dom. Nadalje ima slovensko učiteljstvo svojo lastno „Učiteljsko hranilnico in posojilnico v Ljubljani“. Enako se je v zadnjem času osnovala zadruga „Učiteljski zdraviliški dom“ v Rogški Slatini. Nadalje je v Celju „Učiteljska gospodarska in kreditna zadruga“, ki ima namen dobavljati učiteljsku razno blago. „Vdovsko učiteljsko društvo v Ljubljani“ ima namen podpirati učiteljske vdove in sirote. „Učiteljska Samopomoč v Ljubljani“ je zavarovalnica, ki ima namen podpreti učiteljstvo v slučajih smrti. V gospodarskem programu slovenskega učiteljstva je pa še: „Učiteljska zavarovalnica za življenje“, „Učiteljska bolniška blagajna“, „Učiteljsko morskoro zdravilišče“ in „Učiteljska ali kulturna banka“.

Vsa ta podjetja so pod svojimi lastnimi upravami in je sedaj naloga bodočega Udruženja Jugoslovan. Učiteljstva, da ta podjetja razširi po potrebi na vso Jugoslavijo, da jih fuzijonira z enakimi društvi drugih pokrajin, in da najde v zvezi z avtonomnimi upravami teh podjetij primerne formule, da se ta podjetja socializirajo v prilogo vsemu jugoslovanskemu učiteljstvu in se bo njih čisti dobiček izrabljali izključno v izpopolnitev in razširjanje podjetja samega in v prilogo nove skupine jugoslovanske učiteljske organizacije.

Tudi svojo kulturno učiteljsko organizacijo ima slovensko učiteljstvo dobro razvito. Prvi kulturni zavod vsega slovenskega učiteljstva je „Slovenska šolska Matica v Ljubljani“, ki izdaja redno strokovno-znanstvene knjige za učiteljstvo in deluje splošno za kulturno povzdigo učiteljstva. „Zaveza jugoslovanskega učiteljstva v Ljubljani“ izdaje pedagoško-znanstveno revijo „Popotnik“ in mladinski list „Zvonček“. Poleg tega zalaga mladinske spise kot „Jan Legova knjižnica“ in druge strokovne in stanovske spise za učiteljstvo. Že likvidirano deželno slovensko učiteljsko društvo v Ljubljani je založilo mnogo knjig za mladino in učiteljstvo.

lodec popolnoma odpovedal — tako, da ni mogel razen tekočin ničesar več uživati. To je bilo že proti koncu marca. Hranili smo ga umetno, a revež je vendar le pešal in upešal popolnoma. Od Velike noči se ni upal več pokoncu biti. Silil se je sicer vstajati, oblekli smo ga, a le za kake pol ure — nakar je moral spet v posteljo. Takoj pričetkom njegove boleznii iskali smo pomoči pri zdravnikih, ali vse naše prizadevanje in trud zdravnikov je bil zaman. Nobeden zdravnik ni znal z gotovostjo konstatirati bolezni. Okrajni zdravnik sežanski dr. Verčon je omenil, da utegne biti rak. — Za časa bolezni A. F. se je vrnil sin-jurist iz Zagreba domov ter je tam z veliko ljubeznijo pomagal sestri streči svojemu očetu. In v istini sinovem in hčerkinem naročju je oče A. Fakin — izdihnil svojo blago dušo.

Težko je očetu umreti, videč svoje otroke ob smrtni postelji, a: „Grenko je mreti in umreti, a mrtev biti je sladko“ — piše naš pesnik A. Medved.

„Sladko“ tedaj spavaj, dragi tovariš, v zemlji domači, kojo si nad vse ljubil.

Naj ti v smislu našega Cegnarija:

„Lepše solnce sije, lepša zarja rumeni.“

A. Leban, Zatična (Stična) na Dolenjskem.

Enako je pedagoško društvo v Krškem izdalo mnogo knjig strokovne vsebine za učiteljstvo. „Društvo za zgradbo učiteljskega konvikta v Ljubljani“ izdaje redno in zelo pogosto mnogo knjig za mladino. Tudi Učiteljska tiskarna v Ljubljani je založila mnogo knjig, ki so jih spisali učitelji. Učiteljska organizacija je pa dvignila in vzgojila tudi mnogo učiteljev, ki so se odlikovali drugje na kulturnem polju.

Danes stopa učiteljstvo Slovenije kot popoln in dobro organiziran del stanovske celote v krog svojih srbskih in hrvaških bratov in tovarišev, da sprejmejo njegovo delo in organizacijo kot poklonilen dar v oporo mladi državi.

ENGELBERT GANGL,

prvobornitelj slovenskega učiteljstva.

Z dnem ujedinjenja jugoslovanskega učiteljstva v samosvoji državi se izpolnjuje najvišji ideal Engelberta Gangla.

Engelbert Gangl je višji šolski nadzornik v Ljubljani, idejni organizator slovenskega učiteljstva. Kar je Davorin Trtenjak za hrvaško učiteljstvo, to je Engelbert Gangl slovenskemu učiteljstvu. Mogočna zgradba stanovske organizacije slovenskega učiteljstva je v veliki meri Ganglovo delo. On je med prvimi borci za materialna in pravna prava med slovenskim učiteljstvom. Kot izboren govornik je s svojimi učinkovitimi govori dvigal zavest slovenskega učiteljstva v najhujših časih in ga združil okrog sebe, v eno veliko stanovsko celoto. Po notranjosti ga diči najgloblji in najširši demokratizem, ki ga je vcepil v široke plasti učiteljstva tako, da preveva danes vso stanovsko organizacijo slovenskega učiteljstva demokratična ideja in socialna zavest.

Na časnikarskem polju si je stekel za učiteljski stan velikih zaslug, ker je dvajset let urejal stanovsko-politiško glasilo slovenskega učiteljstva „Učiteljski Tovariš“. Poleg tega je bil tudi urednik mladinskemu listu „Zvonček“.

Svojo borbo za stan je prenesel tudi na politično polje in je bil deželni poslanec od leta 1908 do svetovne vojne. Kot politik se je zavzemal vedno za najširše pravice ljudstva, nikdar pa ni pustil pri tem neizrabljene prilike za povzdigo materialnih in moralnih pravic učiteljstva.

Gospodarska organizacija slovenskega učiteljstva ima v Ganglu močnega in odločnega zagovornika in propagatorja, ker tudi Gangl gleda v gospodarski osamosvojitvi tudi družabno povzdignjen in osamosvojen učiteljski stan.

Globoko socialno naziranje in demokratično prepričanje ga je dovedlo tudi do tega, da deluje kot organizator jugoslovanskega Sokolstva.

Obsežno je njegovo delovanje na kulturnem polju za slovenski narod, kot pisatelj in pesnik; Kot četrtoletnik na učiteljski v Ljubljani je že leta 1891 stopil prvič pred slovensko publiko. Deloval je kot gledališki in operni kritik, kot mladinski pisatelj in pesnik, kot dramaturg in pripovednik. Njegova dela so: „Iz luči in teme“, „Moje obzorje“, „Pisanice“, „Sin“, „Sad greha“, „Zbrani spisi za mladino“ (6 zvezkov), „Slava Prešernu!“, „Veliki trgovec“, „Trije rodovi“, „Beli rojaki“ itd.

Tudi na polju šolstva in pedagogike srečamo Gangla kot zvestega sodelavca za prosep slovenskega naroda. Njegove članke strokovne in pedagoške vsebine vsebuje „Popotnik“. Odlikoval se je pa tudi kot pisatelj šolskih knjig ter je za ljudske šole sestavil „Drugo berilo“ in „Tretje berilo s slovnico“. Kot višji šolski nadzornik je reorganiziral slovensko šolstvo na narodni podlagi in v najodločilnejših trenutkih storil na svojem uradnem mestu mnogo dobrega v prid šolstva in učiteljstva. Deloval je tudi na polju preosnove šolske zakonodaje in izdal ob prevratu s tov. P. Fleretom „Načrt za preosnovo narodnega šolstva.“

Hren:

Učiteljstvo in pasivna volilna pravica.

Ne mislim pisati dolgovnega članka o tem, kako so se borili v našem narodnem predstavnstvu za naše pravice, katere so samoobsebi umevne po zdravi pameti. Borba je bila na vsak način huda, ker je izzvala vladno krizo. Pravzaprav je bila pa ta borba samo pretveza za krizo, ker so jo hoteli imeti. Javnosti hočem izročiti samo misel tovariša in prijatelja P., ki jo je omenil pri razgovoru o naši pasivni volilni pravici in ki je vredna, da se o njej razmišlja. Rekel je nekako takole: „Vsak državljani ima napram državi dolžnosti. Zato pa ima v njej tudi pravice. Čim višja dolžnost ga veže napram državi, tem večje morajo biti tudi njegove pravice. Najvišja pravica državljana je, da more biti voljen v državno zastopstvo, v parlament. Največjo dolžnost pa zahteva

država od svojega člana takrat, ko ga kliče na branik, da žrtvuje tudi življenje, ako je potrebno. Višje dolžnosti ni! Ako nam država nalaga najvišjo dolžnost, mora nam priznati tudi najvišjo pravico. Ako pa nas odveže od dolžnosti, da tudi v slučaju potrebe ne bode treba tvegati za njo najvišje dobrine — življenja, potem se radi odpovemo tudi najvišji pravici, namreč pasivni volilni pravici. Seveda bi pa moralo to načelo veljati za vse stanove. Privilegijev ne sme poznati nikakih res demokratična država ne pri stanovih, ne pri spolih. **Vsem enake pravice pa tudi vsem enake dolžnosti...**“

Pa sem mu rekel, naj to on napiše, čemu bi svetil pod mernikom. Odvrnil mi je, da sedaj nima časa, ker stavi — piramide. On je namreč izboren risar in arhitekt. Ker ne vem, kedaj konča s svojimi piramidami, stvar je pa aktualna, zato sem jo omenil jaz, ki bogme res ne stavim piramid, pa vseeno mi ne preostaja časa.

Umetnost in vzgoja.

Piše prof. Fr. Suher.

(Dalje.)

Delavcu umetnost!

Za vse sloje zahteva umetnost tudi Walter Crane. Umetnost za vse! Umetnost v vsem in z njo preobrazenje in razsvitljenje vsega življenja in razširjanje sreče tudi med najmanjšimi! — Globoko sočutje ima z delavskimi sloji in z resno voljo jim hoče služiti. Vse težnje, umetnost prenesti v narodove bajte, morajo biti zaman, dokler to ljudstvo nima domovine. Moramo mu ustvariti dom, v katerega ne bode samo begal, da bi po deset-, dvajst-, šestnajst- in celo po osemnajsturnem trdem delu hitro enkrat na par trenutkov svoje trudne oči zatislil... Eksistenčni pogoji umetnosti so eksistenčni pogoji človeškega življenja, tako rekoč so njih najvzvišenejši izraz. — Umetnost naj se popolnoma demokratizira, prava umetnost je čist izvod „socializma“. Da bi oživila veselje do novega življenja, vzplamtela požrtvovalno ljubezen do človekavrednega dela in sporazumela in spojila **narazen stremeče dele naroda**, to je visoko **socijalno poslanstvo, do katerega je menda poklicana umetnost.**

Pri nas se snujejo novi temelji državi. Eksistenca je delavcu zagotovljena. Država žrtvuje vse v dobro vsakemu sloju. Imamo sedaj domovino! **Ljubimo jo!** — V Cehih in Nemcih so se pojavile težnje, da narod sam, preprost delavec, razširja delovni dan, da bi **dvignil produktivnost državi** in pripomogel do njene **blagosti**. Bog daj, da bi tudi pri nas vse delavstvo prišlo do spoznanja, da je državi treba dati, kar je njenega, potem bode tudi država mogla delavcu utešiti željo po „kruhu in igrah“. Dala mu bode primeren delovni dan, po njem pa vesel **praznik in ž njim umetnost** in blagoslov naroda.

Če smatramo umetnost v tem zmislu kot višek dela, moramo ceniti njeno **vzgojno silo**, obenem pa njeno veliko **gospodarsko važnost**.

Umetnost stvarja z **najmanjšo uporabo materiala največje vrednosti**; torej z njo najbolj **štedimo**. Gofitej umetnosti je činitelj, s katerim mora računati **narodno gospodarstvo** v državi. Kakor se razvija umetnost iz obrti, tako črpa obrt naopak iz umetnosti. In obrt je vir **blagostanja**. V Franciji je bil umetniški čut vedno razvit. Zgodovina risanja nam pove, da se je tam ta predmet najbolj razvijal. Vplival je na umetniški čut in na razvoj v obrti. Francija je še vedno prednjačila v obrti in odtod mnogo njenega bogastva. Kateri narod bi bil mogel prenesti barbarske udarce Nemčije tako kakor jih je Francija? Vsak drugi bi bil izgubil. Francija pa je danes zmagovita, zmagala je s **silami duha**, ne z brutalnostjo, ki je čisti umetnosti tuja.

Kdo ve, ali bi se bila mogla razviti v Nemčiji ta pohlepnost in samogoltna preširnost, ki jo je tirala v propast, ko bi bila umetniška vzgoja tamkaj boljša, ko bi bile zmagale struje, ki so zagovarjale goreče umetniški moment v vzgoji, nad militaristično strujo, ko bi bila res stremiljenja vse Nemčije iskreno kulturna, ne pa surovo samopašna?

Monakovo, umetniško mesto, govori drugače. Zato pa so tudi med vso vojno vladala na Bavarskem bolj **človeška načela**, ki na niso mogla priti napram **surovi sili pruskega in prusaškega militarizma** v pravem času do veljave.

(Dalje prih.)

Šolske zvezke ima Učit. tiskarna zopet na razpologo in sicer L-1 do L-5, L-11 in L-12. Šolskim vodstvom priporočamo, da jih naročajo za novo šolsko leto že sedaj, ker ni izključeno, da bodo cene radi velikega pomanjkanja papirja pozneje višje.

njenje vsega jugoslovanskega učiteljstva v naši državi in skupno delo za korist in napredek učiteljskega stanu.

LUKA JELENC,

predsednik „Zaveze jugoslovanskega učiteljstva v Ljubljani“.

Zvest drug pri delu je bil Ganglu tov. Luka Jelenc; Ganglova desna roka, ali pa narobe. Kar je Gangl v idejnem in iniciativnem pogledu za slov. učiteljstvo, to je tov. Luka Jelenc v neprecenljivem pomenu v administrativnem pogledu.

Tov. Luka Jelenc je ravnatelj meščanske šole v Ljubljani.

Jelencove zasluge za učiteljstvo in šolstvo nam odkriva njegov spominski spis, ki ga je sestavil ob priliki petindvajsetletnice „Zaveze jugoslovanskega učiteljstva v Ljubljani“ leta 1913. V njem se zrcali ves notranji ustroj in delovanje učiteljske organizacije pod njegovim vodstvom.

Predsednik „Zaveze jugoslovanskega učiteljskega društva v Ljubljani“ je že Jelenc od leta 1895. Pod njegovim vodstvom je slovensko učiteljstvo v stanovskem pogledu razrušilo nenaravne deželne meje in se je združilo prvo med stanovi v združeno Slovenijo.

Jelenc odlikuje posebna spretnost v parlamentarnem vodstvu zborovanj, nemorna delavnost in požrtvovalnost za učiteljski stan in povzdigo šolstva.

Njegove zasluge se ne dajo očrtati s par stavki, ker vsebujejo ono ogromno in vztrajno podrobno delo in izpeljavo vseh načrtov in sklepov celokupnega slovenskega učiteljstva, kar zna ceniti le oni, ki je že sam kedaj deloval v enakem smislu.

Jelencove zasluge za učiteljstvo in šolstvo so vklesane v mogočno stavbo stanovske organizacije slovenskega učiteljstva in se razpenjajo v njej kot jeklene vezi mogočne monumentalne betonske stavbe, ki jo predstavlja stanovska organizacija slovenskega učiteljstva.

Danes šteje organizacija slovenskega učiteljstva 34 okrajnih učiteljskih društev, ki so razprostrta po teritoriju bivših dežel Kranjske, Štajerske, Koroške in Prekmurja. Po razpadu Avstrije in do danes je slovensko učiteljstvo razprostrlo svojo organizacijo in ustanovilo okrajna društva po Koroškem in Prekmurju, kar zaradi prejšnjega sistema ni bilo mogoče.

Vsa okrajna učiteljska društva so združena v Zavezi jugoslovanskega učiteljstva, ki ima svojo centralo v Ljubljani. Tu ima tudi svojo stalno pisarno — urad, ki se nazivlje strokovno tajništvo in svojega stalnega strokovnega tajnika.

Ta organizacija je prava predstavljateljica strogo stanovske-strokovne nepolitične organizacije, ker je v njej združeno učiteljstvo raznih političnih naziranj.

Opozicijsko skupino med učiteljstvom pa tvori druga učiteljska organizacija v Sloveniji, ki se imenuje „Slomškova zveza“. Ta se razprostira le po teritoriju bivše dežele Kranjske in ima le prav malenkostno in neznatno število učiteljstva na svoji strani. Ona tudi ne črpa svoje sile in moči iz borbe za pravice učiteljstva, temveč si ustvarja svojo moč le iz klerikalne politične stranke, na katero se je izključno naslanjala, ker je ista dosedaj vladala v Sloveniji. Tendence „Slomškove zveze“ ni stanovska in nestransarska, ampak je strogo politično klerikalna, kateremu cilju podvrča vse stanovske interese.

Na teritoriju bivše dežele Primorske za Istro je še velik del jugoslovanskega učiteljstva, t. j. slovenskega in hrvaškega.

Ti naši stanovski bratje ječe še pod italijanskim jarmom. Na tem, od Italije okupiranem teritoriju je še devet okrajnih učiteljskih društev slovenskega in hrvaškega učiteljstva. Ta društva so združena v „Zvezi jugoslovanskega učiteljstva za Julijsko Benečijo“ s sedežem v Trstu. To je del bivše Zaveze jugoslovanskega učiteljstva v Ljubljani, ki ga je po svetovni vojni odtrgal italijanski imperijalizem od svojih rodniških bratov.

Tudi časnikarska organizacija tega učiteljstva tvori svojo popolnost. Zaveza jugoslovanskega učiteljstva v Ljubljani izdaje svoje stanovsko-politiško glasilo „Učiteljski Tovariš“ in pedagoško-znanstveno revijo „Popotnik“. „Slomškova zveza“ izdaje svoj list „Slovenski učitelj“. Zveza jugoslovanskega učiteljstva za Julijsko Benečijo izdaje svoje stanovsko glasilo „Učiteljski List“. Učiteljski naraščaj v Sloveniji t. j. učiteljskičnik v Ljubljani so izdajali svoje glasilo „Jugoslovanski učiteljskičnik“.

Odločno gospodarsko emancipacijo učiteljskega stanu pa predstavljajo gospodarske učiteljske organizacije v Sloveniji.

Glavna opora učiteljskemu gibanju v Sloveniji je „Učiteljska tiskarna“ v Ljubljani. Ona ima svoje pododdelke: zalogo šolskih tiskovin, tvornico šolskih zvezkov, knjigovoznico in svojo učiteljsko knjigarino v Ljubljani z eno filijalo. V zadnjem času se je ustanovila strogo učiteljska zadruga „Tvornica učil in šolskih potrebščin v Ljubljani“. Velikega pomena za slovensko učiteljstvo je „Društvo za zgradbo učiteljskega konvikta v Ljubljani“, ki ima namen zgraditi učiteljsku v Sloveniji lasten učiteljski dom. Nadalje ima slovensko učiteljstvo svojo lastno „Učiteljsko hranilnico in posojilnico v Ljubljani“. Enako se je v zadnjem času osnovala zadruga „Učiteljski zdraviliški dom“ v Rogški Slatini. Nadalje je v Celju „Učiteljska gospodarska in kreditna zadruga“, ki ima namen dobavljati učiteljsku razno blago. „Vdovsko učiteljsko društvo v Ljubljani“ ima namen podpirati učiteljske vdove in sirote. „Učiteljska Samopomoč v Ljubljani“ je zavarovalnica, ki ima namen podpreti učiteljstvo v slučajih smrti. V gospodarskem programu slovenskega učiteljstva je pa še: „Učiteljska zavarovalnica za življenje“, „Učiteljska bolniška blagajna“, „Učiteljsko morskoro zdravilišče“ in „Učiteljska ali kulturna banka“.

Vsa ta podjetja so pod svojimi lastnimi upravami in je sedaj naloga bodočega Udruženja Jugoslovani. Učiteljstva, da ta podjetja razširi po potrebi na vso Jugoslavijo, da jih fuzijonira z enakimi društvi drugih pokrajin, in da najde v zvezi z avtonomnimi upravami teh podjetij primerne formule, da se ta podjetja socializirajo v prilogo vsemu jugoslovanskemu učiteljstvu in se bo njih čisti dobiček izrabljali izključno v izpopolnitev in razširjanje podjetja samega in v prilogo nove skupine jugoslovanske učiteljske organizacije.

Tudi svojo kulturno učiteljsko organizacijo ima slovensko učiteljstvo dobro razvito. Prvi kulturni zavod vsega slovenskega učiteljstva je „Slovenska šolska Matica v Ljubljani“, ki izdaja redno strokovno-znanstvene knjige za učiteljstvo in deluje splošno za kulturno povzdigo učiteljstva. „Zaveza jugoslovanskega učiteljstva v Ljubljani“ izdaje pedagoško-znanstveno revijo „Popotnik“ in mladinski list „Zvonček“. Poleg tega zalaga mladinske spise kot „Jan Legova knjižnica“ in druge strokovne in stanovske spise za učiteljstvo. Že likvidirano deželno slovensko učiteljsko društvo v Ljubljani je založilo mnogo knjig za mladino in učiteljstvo.

lodec popolnoma odpovedal — tako, da ni mogel razen tekočin ničesar več uživati. To je bilo že proti koncu marca. Hranili smo ga umetno, a revež je vendar le pešal in upešal popolnoma. Od Velike noči se ni upal več pokoncu biti. Silil se je sicer vstajati, oblekli smo ga, a le za kake pol ure — nakar je moral spet v posteljo. Takoj pričetkom njegove boleznii iskali smo pomoči pri zdravnikih, ali vse naše prizadevanje in trud zdravnikov je bil zaman. Nobeden zdravnik ni znal z gotovostjo konstatirati bolezni. Okrajni zdravnik sežanski dr. Verčon je omenil, da utegne biti rak. — Za časa bolezni A. F. se je vrnil sin-jurist iz Zagreba domov ter je tam z veliko ljubeznijo pomagal sestri streči svojemu očetu. In v istini sinovem in hčerkinem naročju je oče A. Fakin — izdihnil svojo blago dušo.

Težko je očetu umreti, videč svoje otroke ob smrtni postelji, a: „Grenko je mreti in umreti, a mrtev biti je sladko“ — piše naš pesnik A. Medved.

„Sladko“ tedaj spavaj, dragi tovariš, v zemlji domači, kojo si nad vse ljubil.

Naj ti v smislu našega Cegnarija:

„Lepše solnce sije,
lepša zarja rumeni.“

A. Leban, Zatična (Stična) na Dolenjskem.

Enako je pedagoško društvo v Krškem izdalo mnogo knjig strokovne vsebine za učiteljstvo. „Društvo za zgradbo učiteljskega konvikta v Ljubljani“ izdaje redno in zelo pogosto mnogo knjig za mladino. Tudi Učiteljska tiskarna v Ljubljani je založila mnogo knjig, ki so jih spisali učitelji. Učiteljska organizacija je pa dvignila in vzgojila tudi mnogo učiteljev, ki so se odlikovali drugje na kulturnem polju.

Danes stopa učiteljstvo Slovenije kot popoln in dobro organiziran del stanovske celote v krog svojih srbskih in hrvaških bratov in tovarišev, da sprejmejo njegovo delo in organizacijo kot poklonilen dar v oporo mladi državi.

ENGELBERT GANGL,

prvobornitelj slovenskega učiteljstva.

Z dnem ujedinjenja jugoslovanskega učiteljstva v samosvoji državi se izpolnjuje najvišji ideal Engelberta Gangla.

Engelbert Gangl je višji šolski nadzornik v Ljubljani, idejni organizator slovenskega učiteljstva. Kar je Davorin Trtenjak za hrvaško učiteljstvo, to je Engelbert Gangl slovenskemu učiteljstvu. Mogočna zgradba stanovske organizacije slovenskega učiteljstva je v veliki meri Ganglovo delo. On je med prvimi borci za materialna in pravna prava med slovenskim učiteljstvom. Kot izboren govornik je s svojimi učinkovitimi govori dvigal zavest slovenskega učiteljstva v najhujših časih in ga združil okrog sebe, v eno veliko stanovsko celoto. Po notranjosti ga diči najgloblji in najširši demokratizem, ki ga je vcepil v široke plasti učiteljstva tako, da preveva danes vso stanovsko organizacijo slovenskega učiteljstva demokratična ideja in socialna zavest.

Na časnikarskem polju si je stekel za učiteljski stan velikih zaslug, ker je dvajset let urejal stanovsko-politiško glasilo slovenskega učiteljstva „Učiteljski Tovariš“. Poleg tega je bil tudi urednik mladinskemu listu „Zvonček“.

Svojo borbo za stan je prenesel tudi na politično polje in je bil deželni poslanec od leta 1908 do svetovne vojne. Kot politik se je zavzemal vedno za najširše pravice ljudstva, nikdar pa ni pustil pri tem neizrabljene prilike za povzdigo materialnih in moralnih pravic učiteljstva.

Gospodarska organizacija slovenskega učiteljstva ima v Ganglu močnega in odločnega zagovornika in propagatorja, ker tudi Gangl gleda v gospodarski osamosvojitvi tudi družabno povzdignjen in osamosvojen učiteljski stan.

Globoko socialno naziranje in demokratično prepričanje ga je dovedlo tudi do tega, da deluje kot organizator jugoslovanskega Sokolstva.

Obsežno je njegovo delovanje na kulturnem polju za slovenski narod, kot pisatelj in pesnik; Kot četrtoletnik na učiteljski v Ljubljani je že leta 1891 stopil prvič pred slovensko publiko. Deloval je kot gledališki in operni kritik, kot mladinski pisatelj in pesnik, kot dramaturg in pripovednik. Njegova dela so: „Iz luči in teme“, „Moje obzorje“, „Pisanice“, „Sin“, „Sad greha“, „Zbrani spisi za mladino“ (6 zvezkov), „Slava Prešernu!“, „Veliki trgovec“, „Trije rodovi“, „Beli rojaki“ itd.

Tudi na polju šolstva in pedagogike srečamo Gangla kot zvestega sodelavca za prosep slovenskega naroda. Njegove članke strokovne in pedagoške vsebine vsebuje „Popotnik“. Odlikoval se je pa tudi kot pisatelj šolskih knjig ter je za ljudske šole sestavil „Drugo berilo“ in „Tretje berilo s slovnico“. Kot višji šolski nadzornik je reorganiziral slovensko šolstvo na narodni podlagi in v najodločilnejših trenutkih storil na svojem uradnem mestu mnogo dobrega v prid šolstva in učiteljstva. Deloval je tudi na polju preosnove šolske zakonodaje in izdal ob prevratu s tov. P. Fleretom „Načrt za preosnovo narodnega šolstva.“

Hren:

Učiteljstvo in pasivna volilna pravica.

Ne mislim pisati dolgovnega članka o tem, kako so se borili v našem narodnem predstavnstvu za naše pravice, kajere so samoobsebi umevne po zdravi pameti. Borba je bila na vsak način huda, ker je izzvala vladno krizo. Pravzaprav je bila pa ta borba samo pretveza za krizo, ker so jo hoteli imeti. Javnosti hočem izročiti samo misel tovariša in prijatelja P., ki jo je omenil pri razgovoru o naši pasivni volilni pravici in ki je vredna, da se o njej razmišlja. Rekel je nekako takole: „Vsak državljani ima napram državi dolžnosti. Zato pa ima v njej tudi pravice. Čim višja dolžnost ga veže napram državi, tem večje morajo biti tudi njegove pravice. Najvišja pravica državljana je, da more biti voljen v državno zastopstvo, v parlament. Največjo dolžnost pa zahteva

država od svojega člana takrat, ko ga kliče na branik, da žrtvuje tudi življenje, ako je potrebno. Višje dolžnosti ni! Ako nam država nalaga najvišjo dolžnost, mora nam priznati tudi najvišjo pravico. Ako pa nas odveže od dolžnosti, da tudi v slučaju potrebe ne bode treba tvegati za njo najvišje dobrine — življenja, potem se radi odpovemo tudi najvišji pravici, namreč pasivni volilni pravici. Seveda bi pa moralo to načelo veljati za vse stanove. Privilegijev ne sme poznati nikakih res demokratična država ne pri stanovih, ne pri spolih. **Vsem enake pravice pa tudi vsem enake dolžnosti...**“

Pa sem mu rekel, naj to on napiše, čemu bi svetil pod mernikom. Odvrnil mi je, da sedaj nima časa, ker stavi — piramide. On je namreč izboren risar in arhitekt. Ker ne vem, kedaj konča s svojimi piramidami, stvar je pa aktualna, zato sem jo omenil jaz, ki bogme res ne stavim piramid, pa vseeno mi ne preostaja časa.

Umetnost in vzgoja.

Piše prof. Fr. Suher.

(Dalje.)

Delavcu umetnost!

Za vse sloje zahteva umetnost tudi Walter Crane. Umetnost za vse! Umetnost v vsem in z njo preobrazenje in razsvitljenje vsega življenja in razširjanje sreče tudi med najmanjšimi! — Globoko sočutje ima z delavskimi sloji in z resno voljo jim hoče služiti. Vse težnje, umetnost prenesti v narodove bajte, morajo biti zaman, dokler to ljudstvo nima domovine. Moramo mu ustvariti dom, v katerega ne bode samo begal, da bi po deset-, dvajst-, šestnajst- in celo po osemnajsturnem trdem delu hitro enkrat na par trenutkov svoje trudne oči zatisnil... Eksistenčni pogoji človeškega življenja, tako rekoč so njih najvzvišenejši izraz. — Umetnost naj se popolnoma demokratizira, prava umetnost je čist izvod „socializma“. Da bi oživila veselje do novega življenja, vzplamtela požrtvovalno ljubezen do človekavrednega dela in sporazumela in spojila **narazen stremeče dele naroda**, to je visoko **socialno poslanstvo, do katerega je menda poklicana umetnost.**

Pri nas se snujejo novi temelji državi. Eksistenca je delavcu zagotovljena. Država žrtvuje vse v dobro vsakemu sloju. Imamo sedaj domovino! **Ljubimo jo!** — V Cehih in Nemcih so se pojavile težnje, da narod sam, preprost delavec, razširja delovni dan, da bi **dvignil produktivnost državi** in pripomogel do njene **blagosti**. Bog daj, da bi tudi pri nas vse delavstvo prišlo do spoznanja, da je državi treba dati, kar je njenega, potem bode tudi država mogla delavcu utešiti željo po „kruhu in igrah“. Dala mu bode primeren delovni dan, po njem pa vesel **praznik in ž njim umetnost** in blagoslov naroda.

Če smatramo umetnost v tem zmislu kot višek dela, moramo ceniti njeno **vzgojno silo**, obenem pa njeno veliko **gospodarsko važnost**.

Umetnost stvarja z **najmanjšo uporabo materiala največje vrednosti**; torej z njo najbolj **štedimo**. Gofitej umetnosti je činitelj, s katerim mora računati **narodno gospodarstvo** v državi. Kakor se razvija umetnost iz obrti, tako črpa obrt naopak iz umetnosti. In obrt je vir **blagostanja**. V Franciji je bil umetniški čut vedno razvit. Zgodovina risanja nam pove, da se je tam ta predmet najbolj razvijal. Vplival je na umetniški čut in na razvoj v obrti. Francija je še vedno prednjačila v obrti in odtod mnogo njenega bogastva. Kateri narod bi bil mogel prenesti barbarske udarce Nemčije tako kakor jih je Francija? Vsak drugi bi bil izginil. Francija pa je danes zmagovita, zmagala je s **silami duha**, ne z brutalnostjo, ki je čisti umetnosti tuja.

Kdo ve, ali bi se bila mogla razviti v Nemčiji ta pohlepnost in samogoltna preširnost, ki jo je tirala v propast, ko bi bila umetniška vzgoja tamkaj boljša, ko bi bile zmagale struje, ki so zagovarjale goreče umetniški moment v vzgoji, nad militaristično strujo, ko bi bila res stremljenja vse Nemčije iskreno kulturna, ne pa surovo samopašna?

Monakovo, umetniško mesto, govori drugače. Zato pa so tudi med vso vojno vladala na Bavarskem bolj **človeška načela**, ki na niso mogla priti napram **surovi sili pruskega in prusaškega militarizma** v pravem času do veljave.

(Dalje prih.)

Šolske zvezke ima Učit. tiskarna zopet na razpologo in sicer L-1 do L-5, L-11 in L-12. Šolskim vodstvom priporočamo, da jih naročajo za novo šolsko leto že sedaj, ker ni izključeno, da bodo cene radi velikega pomanjkanja papirja pozneje višje.

njenje vsega jugoslovanskega učiteljstva v naši državi in skupno delo za korist in napredek učiteljskega stanu.

LUKA JELENC,

predsednik „Zaveze jugoslovanskega učiteljstva v Ljubljani“.

Zvest drug pri delu je bil Ganglu tov. Luka Jelenc; Ganglova desna roka, ali pa narobe. Kar je Gangl v idejnem in iniciativnem pogledu za slov. učiteljstvo, to je tov. Luka Jelenc v neprecenljivem pomenu v administrativnem pogledu.

Tov. Luka Jelenc je ravnatelj meščanske šole v Ljubljani.

Jelencove zasluge za učiteljstvo in šolstvo nam odkriva njegov spominski spis, ki ga je sestavil ob priliki petindvajsetletnice „Zaveze jugoslovanskega učiteljstva v Ljubljani“ leta 1913. V njem se zrcali ves notranji ustroj in delovanje učiteljske organizacije pod njegovim vodstvom.

Predsednik „Zaveze jugoslovanskega učiteljskega društva v Ljubljani“ je že Jelenc od leta 1895. Pod njegovim vodstvom je slovensko učiteljstvo v stanovskem pogledu razrušilo nenaravne deželne meje in se je združilo prvo med stanovi v združeno Slovenijo.

Jelenc odlikuje posebna spretnost v parlamentarnem vodstvu zborovanj, nemorna delavnost in požrtvovalnost za učiteljski stan in povzdigo šolstva.

Njegove zasluge se ne dajo očrtati s par stavki, ker vsebujejo ono ogromno in vztrajno podrobno delo in izpeljavo vseh načrtov in sklepov celokupnega slovenskega učiteljstva, kar zna ceniti le oni, ki je že sam kedaj deloval v enakem smislu.

Jelencove zasluge za učiteljstvo in šolstvo so vklesane v mogočno stavbo stanovske organizacije slovenskega učiteljstva in se razpenjajo v njej kot jeklene vezi mogočne monumentalne betonske stavbe, ki jo predstavlja stanovska organizacija slovenskega učiteljstva.

Danes šteje organizacija slovenskega učiteljstva 34 okrajnih učiteljskih društev, ki so razprostrta po teritoriju bivših dežel Kranjske, Štajerske, Koroške in Prekmurja. Po razpadu Avstrije in do danes je slovensko učiteljstvo razprostrlo svojo organizacijo in ustanovilo okrajna društva po Koroškem in Prekmurju, kar zaradi prejšnjega sistema ni bilo mogoče.

Vsa okrajna učiteljska društva so združena v Zavezi jugoslovanskega učiteljstva, ki ima svojo centralo v Ljubljani. Tu ima tudi svojo stalno pisarno — urad, ki se nazivlje strokovno tajništvo in svojega stalnega strokovnega tajnika.

Ta organizacija je prava predstavljateljica strogo stanovske-strokovne nepolitične organizacije, ker je v njej združeno učiteljstvo raznih političnih naziranj.

Opozicijsko skupino med učiteljstvom pa tvori druga učiteljska organizacija v Sloveniji, ki se imenuje „Slomškova zveza“. Ta se razprostira le po teritoriju bivše dežele Kranjske in ima le prav malenkostno in neznatno število učiteljstva na svoji strani. Ona tudi ne črpa svoje sile in moči iz borbe za pravice učiteljstva, temveč si ustvarja svojo moč le iz klerikalne politične stranke, na katero se je izključno naslanjala, ker je ista dosedaj vladala v Sloveniji. Tendence „Slomškove zveze“ ni stanovska in nestransarska, ampak je strogo politično klerikalna, kateremu cilju podvrča vse stanovske interese.

Na teritoriju bivše dežele Primorske za Istro je še velik del jugoslovanskega učiteljstva, t. j. slovenskega in hrvaškega.

Ti naši stanovski bratje ječe še pod italijanskim jarmom. Na tem, od Italije okupiranem teritoriju je še devet okrajnih učiteljskih društev slovenskega in hrvaškega učiteljstva. Ta društva so združena v „Zvezi jugoslovanskega učiteljstva za Julijsko Benečijo“ s sedežem v Trstu. To je del bivše Zaveze jugoslovanskega učiteljstva v Ljubljani, ki ga je po svetovni vojni odtrgal italijanski imperijalizem od svojih rodni bratov.

Tudi časnikarska organizacija tega učiteljstva tvori svojo popolnost. Zaveza jugoslovanskega učiteljstva v Ljubljani izdaje svoje stanovsko-politiško glasilo „Učiteljski Tovariš“ in pedagoško-znanstveno revijo „Popotnik“. „Slomškova zveza“ izdaje svoj list „Slovenski učitelj“. Zveza jugoslovanskega učiteljstva za Julijsko Benečijo izdaje svoje stanovsko glasilo „Učiteljski List“. Učiteljski naraščaj v Sloveniji t. j. učiteljskičnik v Ljubljani so izdajali svoje glasilo „Jugoslovanski učiteljskičnik“.

Odločno gospodarsko emancipacijo učiteljskega stanu pa predstavljajo gospodarske učiteljske organizacije v Sloveniji.

Glavna opora učiteljskemu gibanju v Sloveniji je „Učiteljska tiskarna“ v Ljubljani. Ona ima svoje pododdelke: zalogo šolskih tiskovin, tvornico šolskih zvezkov, knjigovoznico in svojo učiteljsko knjigarino v Ljubljani z eno filijalo. V zadnjem času se je ustanovila strogo učiteljska združba „Tvornica učil in šolskih potrebščin v Ljubljani“. Velikega pomena za slovensko učiteljstvo je „Društvo za zgradbo učiteljskega konvikta v Ljubljani“, ki ima namen zgraditi učiteljsku v Sloveniji lasten učiteljski dom. Nadalje ima slovensko učiteljstvo svojo lastno „Učiteljsko hranilnico in posojilnico v Ljubljani“. Enako se je v zadnjem času osnovala združba „Učiteljski zdraviliški dom“ v Rogiški Slatini. Nadalje je v Celju „Učiteljska gospodarska in kreditna združba“, ki ima namen dobavljati učiteljsku razno blago. „Vdovsko učiteljsko društvo v Ljubljani“ ima namen podpirati učiteljske vdove in sirote. „Učiteljska Samopomoč v Ljubljani“ je zavarovalnica, ki ima namen podpreti učiteljstvo v slučajih smrti. V gospodarskem programu slovenskega učiteljstva je pa še: „Učiteljska zavarovalnica za življenje“, „Učiteljska bolniška blagajna“, „Učiteljsko morskoro zdravilišče“ in „Učiteljska ali kulturna banka“.

Vsa ta podjetja so pod svojimi lastnimi upravami in je sedaj naloga bodočega Udruženja Jugoslovan. Učiteljstva, da ta podjetja razširi po potrebi na vso Jugoslavijo, da jih fuzijonira z enakimi društvi drugih pokrajin, in da najde v zvezi z avtonomnimi upravami teh podjetij primerne formule, da se ta podjetja socializirajo v prilogo vsemu jugoslovanskemu učiteljstvu in se bo njih čisti dobiček izrabljali izključno v izpopolnitev in razširjanje podjetja samega in v prilogo nove skupine jugoslovanske učiteljske organizacije.

Tudi svojo kulturno učiteljsko organizacijo ima slovensko učiteljstvo dobro razvito. Prvi kulturni zavod vsega slovenskega učiteljstva je „Slovenska šolska Matica v Ljubljani“, ki izdaja redno strokovno-znanstvene knjige za učiteljstvo in deluje splošno za kulturno povzdigo učiteljstva. „Zaveza jugoslovanskega učiteljstva v Ljubljani“ izdaje pedagoško-znanstveno revijo „Popotnik“ in mladinski list „Zvonček“. Poleg tega zalaga mladinske spise kot „Jan Legova knjižnica“ in druge strokovne in stanovske spise za učiteljstvo. Že likvidirano deželno slovensko učiteljsko društvo v Ljubljani je založilo mnogo knjig za mladino in učiteljstvo.

lodec popolnoma odpovedal — tako, da ni mogel razen tekočin ničesar več uživati. To je bilo že proti koncu marca. Hranili smo ga umetno, a revež je vendar le pešal in upešal popolnoma. Od Velike noči se ni upal več pokoncu biti. Silil se je sicer vstajati, oblekli smo ga, a le za kake pol ure — nakar je moral spet v posteljo. Takoj pričetkom njegove boleznii iskali smo pomoči pri zdravnikih, ali vse naše prizadevanje in trud zdravnikov je bil zaman. Nobeden zdravnik ni znal z gotovostjo konstatirati bolezni. Okrajni zdravnik sežanski dr. Verčon je omenil, da utegne biti rak. — Za časa bolezni A. F. se je vrnil sin-jurist iz Zagreba domov ter je tam z veliko ljubeznijo pomagal sestri streči svojemu očetu. In v istini sinovem in hčerkinem naročju je oče A. Fakin — izdihnil svojo blago dušo.

Težko je očetu umreti, videč svoje otroke ob smrtni postelji, a: „Grenko je mreti in umreti, a mrtev biti je sladko“ — piše naš pesnik A. Medved.

„Sladko“ tedaj spavaj, dragi tovariš, v zemlji domači, kojo si nad vse ljubil.

Naj ti v smislu našega Cegnarija:

„Lepše solnce sije,
lepša zarja rumeni.“

A. Leban, Zatična (Stična) na Dolenjskem.

Enako je pedagoško društvo v Krškem izdalo mnogo knjig strokovne vsebine za učiteljstvo. „Društvo za zgradbo učiteljskega konvikta v Ljubljani“ izdaje redno in zelo pogosto mnogo knjig za mladino. Tudi Učiteljska tiskarna v Ljubljani je založila mnogo knjig, ki so jih spisali učitelji. Učiteljska organizacija je pa dvignila in vzgojila tudi mnogo učiteljev, ki so se odlikovali drugje na kulturnem polju.

Danes stopa učiteljstvo Slovenije kot popoln in dobro organiziran del stanovske celote v krog svojih srbskih in hrvaških bratov in tovarišev, da sprejmejo njegovo delo in organizacijo kot poklonilen dar v oporo mladi državi.

ENGELBERT GANGL,

prvobornitelj slovenskega učiteljstva.

Z dnem ujedinjenja jugoslovanskega učiteljstva v samosvoji državi se izpolnjuje najvišji ideal Engelberta Gangla.

Engelbert Gangl je višji šolski nadzornik v Ljubljani, idejni organizator slovenskega učiteljstva. Kar je Davorin Trstenjak za hrvaško učiteljstvo, to je Engelbert Gangl slovenskemu učiteljstvu. Mogočna zgradba stanovske organizacije slovenskega učiteljstva je v veliki meri Ganglovo delo. On je med prvimi borci za materialna in pravna prava med slovenskim učiteljstvom. Kot izboren govornik je s svojimi učinkovitimi govori dvigal zavest slovenskega učiteljstva v najhujših časih in ga združil okrog sebe, v eno veliko stanovsko celoto. Po notranjosti ga diči najgloblji in najširši demokratizem, ki ga je vcepil v široke plasti učiteljstva tako, da preveva danes vso stanovsko organizacijo slovenskega učiteljstva demokratična ideja in socialna zavest.

Na časnikarskem polju si je stekel za učiteljski stan velikih zaslug, ker je dvajset let urejal stanovsko-politiško glasilo slovenskega učiteljstva „Učiteljski Tovariš“. Poleg tega je bil tudi urednik mladinskemu listu „Zvonček“.

Svojo borbo za stan je prenesel tudi na politično polje in je bil deželni poslanec od leta 1908 do svetovne vojne. Kot politik se je zavzemal vedno za najširše pravice ljudstva, nikdar pa ni pustil pri tem neizrabljene prilike za povzdigo materialnih in moralnih pravic učiteljstva.

Gospodarska organizacija slovenskega učiteljstva ima v Ganglu močnega in odločnega zagovornika in propagatorja, ker tudi Gangl gleda v gospodarski osamosvojitvi tudi družabno povzdignjen in osamosvojen učiteljski stan.

Globoko socialno naziranje in demokratično prepričanje ga je dovedlo tudi do tega, da deluje kot organizator jugoslovanskega Sokolstva.

Obsežno je njegovo delovanje na kulturnem polju za slovenski narod, kot pisatelj in pesnik; Kot četrtoletnik na učiteljski v Ljubljani je že leta 1891 stopil prvič pred slovensko publiko. Deloval je kot gledališki in operni kritik, kot mladinski pisatelj in pesnik, kot dramaturg in pripovednik. Njegova dela so: „Iz luči in teme“, „Moje obzorje“, „Pisanice“, „Sin“, „Sad greha“, „Zbrani spisi za mladino“ (6 zvezkov), „Slava Prešernu!“, „Veliki trgovec“, „Trije rodovi“, „Beli rojaki“ itd.

Tudi na polju šolstva in pedagogike srečamo Gangla kot zvestega sodelavca za prosep slovenskega naroda. Njegove članke strokovne in pedagoške vsebine vsebuje „Popotnik“. Odlikoval se je pa tudi kot pisatelj šolskih knjig ter je za ljudske šole sestavil „Drugo berilo“ in „Tretje berilo s slovnico“. Kot višji šolski nadzornik je reorganiziral slovensko šolstvo na narodni podlagi in v najodločilnejših trenutkih storil na svojem uradnem mestu mnogo dobrega v prid šolstva in učiteljstva. Deloval je tudi na polju preosnove šolske zakonodaje in izdal ob prevratu s tov. P. Fleretom „Načrt za preosnovo narodnega šolstva.“

Hren:

Učiteljstvo in pasivna volilna pravica.

Ne mislim pisati dolgovaznega članka o tem, kako so se borili v našem narodnem predstavništvu za naše pravice, katere so samoobsebi umevne po zdravi pameti. Borba je bila na vsak način huda, ker je izzvala vladno krizo. Pravzaprav je bila pa ta borba samo pretveza za krizo, ker so jo hoteli imeti. Javnosti hočem izročiti samo misel tovariša in prijatelja P., ki jo je omenil pri razgovoru o naši pasivni volilni pravici in ki je vredna, da se o njej razmišlja. Rekel je nekako takole: „Vsak državljani ima napram državi dolžnosti. Zato pa ima v njej tudi pravice. Čim višja dolžnost ga veže napram državi, tem večje morajo biti tudi njegove pravice. Najvišja pravica državljana je, da more biti voljen v državno zastopstvo, v parlament. Največjo dolžnost pa zahteva

država od svojega člana takrat, ko ga kliče na branik, da žrtvuje tudi življenje, ako je potrebno. Višje dolžnosti ni! Ako nam država nalaga najvišjo dolžnost, mora nam priznati tudi najvišjo pravico. Ako pa nas odveže od dolžnosti, da tudi v slučaju potrebe ne bode treba tvegati za njo najvišje dobrine — življenja, potem se radi odpovemo tudi najvišji pravici, namreč pasivni volilni pravici. Seveda bi pa moralo to načelo veljati za vse stanove. Privilegijev ne sme poznati nikakih res demokratična država ne pri stanovih, ne pri spolih. Vsem enake pravice pa tudi vsem enake dolžnosti...“

Pa sem mu rekel, naj to on napiše, čemu bi svetil pod mernikom. Odvrnil mi je, da sedaj nima časa, ker stavi — piramide. On je namreč izboren risar in arhitekt. Ker ne vem, kedaj konča s svojimi piramidami, stvar je pa aktualna, zato sem jo omenil jaz, ki bogme res ne stavim piramid, pa vseeno mi ne preostaja časa.

Umetnost in vzgoja.

Piše prof. Fr. Suher.

(Dalje.)

Delavcu umetnost!

Za vse sloje zahteva umetnost tudi Walter Crane. Umetnost za vse! Umetnost v vsem in z njo preobrazenje in razsvitljenje vsega življenja in razširjanje sreče tudi med najmanjšimi! — Globoko sočutje ima z delavskimi sloji in z resno voljo jim hoče služiti. Vse težnje, umetnost prenesti v narodove bajte, morajo biti zamanj, dokler to ljudstvo nima domovine. Moramo mu ustvariti dom, v katerega ne bode samo begal, da bi po deset-, dvajst-, šestnajst- in celo po osemnajsturnem trdem delu hitro enkrat na par trenutkov svoje trudne oči zatislil... Eksistenčni pogoji umetnosti so eksistenčni pogoji človeškega življenja, tako rekoč so njih najvzvišenejši izraz. — Umetnost naj se popolnoma demokratizira, prava umetnost je čist izvod „socializma“. Da bi oživila veselje do novega življenja, vzplamtela požrtvovalno ljubezen do človekavrednega dela in sporazumela in spojila narazen stremeče dele naroda, to je visoko socialno poslanstvo, do katerega je menda poklicana umetnost.

Pri nas se snujejo novi temelji državi. Eksistenca je delavcu zagotovljena. Država žrtvuje vse v dobro vsakemu sloju. Imamo sedaj domovino! Ljubimo jo! — V Cehih in Nemcih so se pojavile težnje, da narod sam, preprost delavec, razširja delovni dan, da bi dvignil produktivnost državi in pripomogel do njene blagosti. Bog daj, da bi tudi pri nas vse delavstvo prišlo do spoznanja, da je državi treba dati, kar je njenega, potem bode tudi država mogla delavcu utešiti željo po „kruhu in igrah“. Dala mu bode primeren delovni dan, po njem pa vesel praznik in ž njim umetnost in blagoslov naroda.

Če smatramo umetnost v tem zmislu kot višek dela, moramo ceniti njeno vzgojno silo, obenem pa njeno veliko gospodarsko važnost.

Umetnost stvarja z najmanjšo uporabo materialja največje vrednosti; torej z njo najbolj štedimo. Gofitej umetnosti je činitelj, s katerim mora računati narodno gospodarstvo v državi. Kakor se razvija umetnost iz obrti, tako črpa obrt naopak iz umetnosti. In obrt je vir blagostanja. V Franciji je bil umetniški čut vedno razvit. Zgodovina risanja nam pove, da se je tam ta predmet najbolj razvijal. Vplival je na umetniški čut in na razvoj v obrti. Francija je še vedno prednjačila v obrti in odtod mnogo njenega bogastva. Kateri narod bi bil mogel prenesti barbarske udarce Nemčije tako kakor jih je Francija? Vsak drugi bi bil izginil. Francija pa je danes zmagovita, zmagala je s silami duha, ne z brutalnostjo, ki je čisti umetnosti tuja.

Kdo ve, ali bi se bila mogla razviti v Nemčiji ta pohlepnost in samogoltna preširnost, ki jo je tirala v propast, ko bi bila umetniška vzgoja tamkaj boljša, ko bi bile zmagale struje, ki so zagovarjale goreče umetniški moment v vzgoji, nad militaristično strujo, ko bi bila res stremiljena vse Nemčije iskreno kulturna, ne pa surovo samopašna?

Monakovo, umetniško mesto, govori drugače. Zato pa so tudi med vso vojno vladala na Bavarskem bolj človeška načela, ki na niso mogla priti napram surovi sili pruskega in prusaškega militarizma v pravem času do veljave.

(Dalje prih.)

Šolske zvezke ima Učit. tiskarna zopet na razpologo in sicer L-1 do L-5, L-11 in L-12. Šolskim vodstvom priporočamo, da jih naročajo za novo šolsko leto že sedaj, ker ni izključeno, da bodo cene radi velikega pomanjkanja papirja pozneje višje.